

INNOVATÍV MEGOLDÁSOK A CSALÁDJOGBAN

HEGEDŰS Andrea
egyetemi docens

SZABÓNÉ DELI Alexandra
PhD hallgató

SZTE ÁJTK Civilisztikai Tudományok Intézete

1. Bevezetés

A latin eredetű *innovatio* szó jelentése: megújulás.¹

Míg az aktívabban formálódó jogterületeken, mint például a *legal technology*, vagy az adatvédelmi jog, sokszor szinte szükségszerű az innovatív megközelítés, addig más jogterületek esetében komolyabb kihívást jelent a technológiai innováció gyakorlatba való átültetése és alkalmazása.² Egy olyan nagy múltra visszatekintő, klasszikus jogterülettel összefüggésben, mint amilyen a családjog is, különösen nehéz megtalálni azokat a részterületeket, amelyek állják az újító szemléletű vizsgálatot.

Kutatásaink során az innovációt a családjog területét érintően két vetületből vizsgáltuk. Egyrészt, a technológiai vívmányok hogyan épültek be az egyes eljárásokba, nyilvántartási rendszerekbe, másrészt ezen rendszerek közötti kapcsolat milyen további fejlődési, megújulási lehetőségeket hordoz, vagy potenciálisan hordozhat magában.

A téma aktualitását adja, hogy a jogalkotó az elmúlt évtizedben jelentősen nyitott az egyre gyorsuló ütemben fejlődő technikai vívmányok irányába,³ melynek eredményeként számos folyamat, eljárás már nem papír alapon, hanem elektronikusan zajlik, és ez kihatással van az egyes családjogi területekre is. Így az elmúlt 10 év során a fentiekkel összefüggésben, a családjogot érintően is számos nyilvántartás vette fel a versenyt a kor kihívásaival. Vizsgálataink szempontjából ezek közül kettőt emeltünk ki, a 2010-ben elektronikus formában létrehozott, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett, Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartását (továbbiakban: ÉNYNY), valamint a 2014-től elektronikusan vezetett Házassági Anyakönyvi Nyilvántartást (továbbiakban: EAK).

Ezek alapján kutatási kérdésként az alábbiakat fogalmaztuk meg. Elsőként, az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása kapcsán az elektronikus formában való létrehozás, illetve a Házassági Anyakönyvi Nyilvántartás kapcsán a papíralapú nyilvántartásról elektronikus nyilvántartásra való átállás a megfelelő módon és időben történt-e, illetve beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket? Továbbá, az említett két nyilvántartás között volt-e, illetve jelen jogi szabályozás szerint van-e kapcsolat? Végül esetlegesen milyen jogintézményeknek lehetne létjogosultsága a két nyilvántartás közötti kapcsolat esetén?

A tanulmány felépítését tekintve elsőként az egyes vizsgált nyilvántartások, és a hozzájuk kapcsolódó jogintézmények történeti háttere kerül vázlatosan bemutatásra, amely különösen a jogi és technológiai fejlődési ívnek a kirajzolását szolgálja. Ezt követi a hatályos jogszabályi keretek elemzése, amelyet maguknak a nyilvántartásoknak az azonos szempontrendszer mentén történő elemző ismertetése követ. A tanulmányt a vizsgálat tárgyává

¹ Révai Nagy Lexikona. *Az ismeretek enciklopédiája X. kötet.* Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest 1914. 583.

² <https://www.jogiforum.hu/hirek/39941>

³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/MEMO_08_271

tett nyilvántartások közötti potenciális kapcsolatban rejlő továbbfejlesztési lehetőségek feltárása, *de lege ferenda* javaslatok megtétele zárja.

A tanulmány elkészítése során fontosnak tartottuk a történeti és jogi keretek mellett a jogalkalmazói oldal tapasztalatainak a feltárását, megismerését is. A nyilvántartások gyakorlati működéséről közjegyzőkkel, anyakönyvvezetőkkel és anyakönyvi felügyelővel készített interjúk során nyílt lehetőségünk, melyek során a tanulmány színvonalát emelő tudásra tehattünk szert.

2. Történeti háttér

2.1. A közjegyzőség kialakulása hazánkban

A nyilvántartást vezető jogász hivatásrend, a közjegyzőség történetével kapcsolatban elmondható, hogy a hiteles személyek tevékenysége és a közhitelesség iránti igény az ókortól napjainkig folyamatosan jelen volt a civilizált jogrendben élő társadalmakban.

Hazánkban a legkorábbi közhitelességi eljárások a poroszlók eljárásai voltak, akik már Szent István korában is működtek mint „hatósági tanúk”, és személyes jelenlétükkel ténytanúsításoknál jártak el, azonban írásbeli tanúsítványt nem állítottak ki.⁴

Az 1300-as években Károly Róbert meghonosítja hazánkban is az Itáliában akkor már virágkorát élő közjegyzőséget. Ennek legfőbb bizonyítéka, hogy Károly Róbert 1308. november 27-i királyi választását két pápai közjegyző által felvett közhitelességű jegyzőkönyv tanúsította.⁵

A közjegyzők az 1550-es évekig a hiteles helyekkel párhuzamosan működnek, utána azonban eltűnnek. A két rendszer – jóllehet, ugyanúgy hiteles okiratok kiállítására irányul – tevékenysége és működése azonban eltérő. Míg a hiteles helyek különféle pecséteket használtak hitelesítő eszközként, és okirataik a világi bíróságok előtt rendelkeztek bizonyító erővel (tekintettel arra, hogy főként a világi bíróságok hatáskörébe tartozó ügyek kapcsán készültek), addig a közjegyzők kézjegyet használtak egyedi azonosítóként és okirataik az egyházi bíróságok előtt kerültek felhasználásra (mivel főként családjogi ügyek kapcsán készültek, amelyek az egyházi bíróságok hatáskörébe tartoztak akkoriban).⁶

Sokáig a hiteles helyek működtek közjegyzőség nélkül, míg az 1848-as áprilisi törvényekkel meg nem szüntették őket. 1858 és 1861 között egy rövid időszakra az osztrák Közjegyzői Pátens hatályának Magyarországra történő kiterjesztésével a császári közjegyzők rendszere került alkalmazásra hazánkban is az Országbírói Értekezletig. Az Országbírói Értekezlet határozatainak utolsó szakasza megszüntette az intézményt. 1861 és 1875 között nem volt közjegyzőségünk, hanem a feladatköröket a bíróságok próbálták ellátni, azonban az ügyvédség nyomására megalkotásra került az 1874. évi XXXV. törvénycikk, amely a „királyi” közjegyzői rendszert és eljárásokat, több kapcsolódó jogforrással együtt egészen 1946-ig meghatározta. 1946 és 1949 között egy rövid időszakra teret nyert a polgári közjegyzőség intézménye (amely egyébként a ma is működő rendszerhez legközelebb áll), ám

⁴ <https://www.mokk.hu/ugyfeleknek/a-kozjegyzoseg-tortenete.php>

⁵ ÉRDUJHELYI Menyhért: *A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon*. M. Kir. Közjegyzők Országos Egyesülete, Pallas Részvénytársaság, Budapest, 1899. 102-104.

⁶ ROKOLYA Gábor: *A polgári közjegyzőség emlékezete 1857-1949*. Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 2009. 14-18.

1950-tól a polgári közjegyzőség állami formában működött tovább, szervezetrendszerét a bíróságok rendszerébe olvasztották, és a jogszabályi környezet az akkori társadalmi viszonyainak megfelelően hatásköreiket és bizalmi szerepüket lecsökkentette.⁷

Ez a periódus 1992-ig tartott, amikor is a rendszerváltást követően több társadalmi és gazdasági tényező szerencsés együttállása eredményezte azt, hogy a közjegyzői intézmény új útra tudott lépni, ahol a klasszikus értelemben vett polgári közjegyzői szerepkör újra előtérbe került. A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény (továbbiakban: Kjt.) lefektette a napjainkban is működő modern magyar polgári közjegyzőség jelenleg hatályos szabályait.⁸

A közjegyző hivatását szabadfoglalkozású személyként gyakorolja, de a bíróéhoz hasonló kötelek mellett.⁹ E törvény közhitelességgel ruházta fel a közjegyzőket, hogy a jogviták megelőzése érdekében a feleknek pártatlan jogi szolgáltatást nyújtsanak.¹⁰ A közjegyző a jogszabály által meghatározott hatáskörében az állam igazságszolgáltató tevékenysége részeként jogszolgáltató hatósági tevékenységet végez.¹¹ A közjegyzőség az állami igazságszolgáltatás rendszerében foglal helyet. A közjegyzői foglalkozás gyakorlás szabályai közjogi tartalmúak, a közjegyzői tevékenységformák normatívan előírtak és formalizáltak.¹² A közjegyző – egyebek között az általa szerkesztett és hitelesített közokiratok által – a jogviták megelőzése érdekében végez olyan jogi szolgáltatást, amely tehermentesíti a bíróságokat, az igazságszolgáltatást, de elősegíti a forgalom szabadságát, biztonságát és a szerződési fegyelem erősödését is.¹³

A közjegyzői tevékenység állami tevékenység, amelyet gazdaságilag önálló közjegyzők látnak el. Az egyénileg közjegyzői tevékenységet folytató közjegyző egyéni vállalkozónak minősül,¹⁴ valamint közjegyző tevékenység folytatható közjegyzői iroda keretein belül is (2018. december 31. napját követően kinevezett közjegyző kizárólag közjegyzői iroda keretében folytathatja tevékenységét).¹⁵ A közjegyzői iroda a közjegyzői tevékenység végzésének elősegítésére határozatlan időre alapított, jogi személyiséggel rendelkező szervezet.¹⁶

A közjegyző csak a kinevezésében meghatározott székhelyen¹⁷ és meghatározott illetékességi területen végezheti tevékenységét,¹⁸ szemben a piaci szereplőkkel, akik maguk döntenek el, hogy hol kívánnak vállalkozni. A közjegyzőt közreműködési kötelezettség terheli. A közjegyző tehát – ellentétben a piaci szereplőkkel – nem háríthatja el a hatáskörébe tartozó ügyet, nem válogathat az ügyek között. A közjegyzői kar létszáma sem a szabadpiaci viszonyok által befolyásolt, hanem jogszabályilag limitált.¹⁹ A közjegyzői tevékenység ellenértéke szintén nem szabadpiaci megállapodás tárgya, hanem a közjegyzőt tevékenységéért jogszabályban meghatározott díj és költségtérítés illeti meg.²⁰

⁷ Rokolya, 2009. 43-60.

⁸ ROKOLYA Gábor: *A rendszerváltás közjegyzői*. Közjegyzői Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017. 31.

⁹ 3/2004. számú PJE határozat

¹⁰ Kjt. 1. § (1) bekezdés

¹¹ Kjt. 1. § (4) bekezdés

¹² 944/B/1994. AB határozat

¹³ 108/B/1992. AB határozat

¹⁴ 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 3. § 17. b) pont

¹⁵ Kjt. 31/A. § (1a) bekezdés

¹⁶ Kjt. 31/A. § (2) bekezdés

¹⁷ Kjt. 16. § (2) bekezdés

¹⁸ Kjt. 12. §

¹⁹ 15/1991. (XI. 26.) IM rendelet a közjegyzői állások számáról és a közjegyzők székhelyéről

²⁰ 22/2018. (VIII. 23.) IM rendelet a közjegyzői díjszabásról

Az Európai Unió szabályozása kivételt enged a letelepedési szabadság biztosítása alól a közhatalom gyakorlásához tartósan vagy időlegesen kapcsolódó tevékenységek esetében.²¹ Azonban az Európai Unió Bírósága a 2017. február 1. napján meghozott C-392/15. sz. ítéletében megállapította, hogy a közjegyzői hivatás magyar állampolgársági feltételhez kötése sérti a letelepedési szabadságot, mert a jelenlegi közjegyzői tevékenységek nem jelentenek olyan mértékű részvételt a közhatalom gyakorlásában, amely a korlátozást indokolná. Ennek megfelelően a magyar állampolgársági feltétel törlésre került.

2.2. Élettársi kapcsolat a magyar jogrendben

Elvitathatatlan az a tény, hogy az élettársi kapcsolat, mint együttélési forma egyidős az emberiséggel. Ezzel kapcsolatos források természetesen csak az ókortól állnak rendelkezésre, de már ez alapján is megállapítható, hogy létezett ez a fajta együttélési forma. Az egyes történelmi korszakokban fogalmi eltéréseket mutat ugyan a jogintézmény, azonban az adott életviszonyok tartalmát vizsgálva megállapítható, hogy lényegét tekintve azonosak.²²

A néprajzi források szerint, hazánkban, ha ritkán is, de már a XVIII. században találkozni lehetett az egyház által nem szentesített párkapcsolatokkal, együttélésekkel, amelyek a XIX. századra már számszerűen is becsülhető mértékben fordultak elő. Ennek ellenére a XX. század első évtizedeire nemhogy az „élettárs” kifejezés és az azt takaró együttélési forma nem volt még társadalmilag elfogadott, de a bírói gyakorlat és a köznyelv az élet-társat „vadházasnak, ágyasnak, vagy háztartási alkalmazottnak” nevezte, a törvényes apa nélküli gyermeket pedig a „fattyú, törvénytelen gyerek, zabigyerek” megnevezésekkel illette.²³ Azóta jelentősen változott az élettársi kapcsolatok megítélése: házasság nélküli együttélések néhány évtizede még deviánsnak tartott együttélési formából elfogadott, jogilag is szabályozott párkapcsolati formává váltak.²⁴

A II. világháborút követően az élettársi kapcsolat megítélése meglehetősen ambivalens volt. A téma alapvetően negatív megítélésen túl egyes esetekben a tolerancia jegyei voltak fellelhetőek. Sem a Családjogi törvény²⁵ sem pedig az 1959-es Polgári Törvénykönyv²⁶ eredeti szövegváltozata egyáltalán nem szabályozta az élettársak helyzetét. Ennek ellenére számos jogszabályban és a bírói gyakorlatban is találunk a jogviszony legalább részleges rendezésére alkalmas előírásokat.

Magának az élettársi kapcsolatnak a tételes jogi szabályozása egészen 1977-ig váratott magára.²⁷ A régi Ptk. ezen módosítást követően tartalmazta az élettársak fogalmát, mely

²¹ EUMSZ 49. cikk, 56. cikk, 51. cikk

²² HEGEDŰS Andrea: *Az élettársi kapcsolat a polgári kodifikáció tükrében*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010. 17-23.

²³ Hegedűs, 2010. 17-23.

²⁴ PONGRÁCZ Marietta – SPÉDER Zsolt: *Attitudes Towards Forms of Partnership*. In: Höhn, Charlotte – Avramov, Dragana – Kotowska, Irena E. (eds.): *People, Population Change and Policies. Lessons from the Population Policy Acceptance Study*. Vol. I. Family Change. Springer, 2008. 93-112.

²⁵ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (továbbiakban Csjt.).

²⁶ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről (továbbiakban: régi Ptk.)

²⁷ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről, azaz az I. Ptk. Novella szabályozta először, melyet végrehajtási rendelete, a 1978. évi 2. törvényerejű rendelet léptetett hatályba, 1978. 03. 01. napjától.

szerint élettársnak kell tekinteni házasságkötés nélkül, közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő nőt és férfit.²⁸

Az Alkotmánybíróság határozata²⁹ jelentős változást hozott a jogintézmény sorsát illetően. A határozat indoklása szerint ugyanis ellentétes az Alkotmánnyal,³⁰ hogy a törvény az érzelmi, szexuális és gazdasági közösségben együtt élő személyek vonatkozásában nemi diszkriminációt alkalmaz, vagyis csak a férfi és nő együttélését ismeri el élettársi kapcsolatnak. Elvi éllel kijelentette, hogy a jogviszony jellemzőinek vizsgálata során teljesen közömbös, hogy az azonos vagy különemű személyek között áll-e fenn. E döntés nyomán megszülető törvény már két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személyként³¹ definiálta az élettársakat.

A bejegyzett élettársakra vonatkozó törvény³² megalkotásával az élettársakra vonatkozó szabályozás látszólag megkettőződött, hagyományos értelemben vett vagy *de facto*, illetve valójában egy teljesen új jogi kategóriát jelentő, bejegyzett élettársakra. A szabályozás tovább differenciálódott egyúttal az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vételére vonatkozó jogszabályi környezet³³ megjelenésével, a *de facto* élettársi kapcsolatban élők számára ugyanis lehetőség nyílt kapcsolatuk nyilvántartásba vételére, azaz regisztrálására is, ugyancsak a fenti törvény alapján.

Fontos hangsúlyozni, hogy ezzel nem új jogintézmény jött létre, csupán a *de facto* élettársak számára nyílt meg egy új lehetőség. Továbbá kiemelten fontos a látszólagos szinonima ellenére a bejegyzett és a regisztrált élettársak elhatárolása.

Az új Polgári Törvénykönyv³⁴ (továbbiakban: Ptk.) kodifikációja során az egyik legvitatottabb kérdés az élettársakra vonatkozó szabályok megalkotása volt. Végül a várakozásokkal ellentétben nem a Családjogi Könyvben, hanem a fogalom és a vagyoni viszonyok a Kötelmi Jogi Könyvben, a családjogi joghatások pedig a Családjogi Könyvben kaptak helyet, ezáltal a rendszertani szétszabdalással a jogintézmény sajnálatos módon nem nyert egyértelmű családjogi elismerést.

2.3. Az állami anyakönyvezés fejlődése hazánkban

Szinte az emberiség létével egyidős az a törekvés, hogy a kisebb-nagyobb emberi csoportok, közösségek tagjait nyilvántartsák, mely egyaránt fontos érdeke az államnak és az egyes állampolgárainak is. Az anyakönyv a személyi nyilvántartások legfontosabbika, amelynek évezredekre visszanyúló hagyományai vannak. Adóbeszedés és katonaillesítés miatt már az ókori államok is használtak hasonló lajstromot, a középkorban pedig – az egyházi adó befizetése miatt – az egyház vezetett személyi nyilvántartást.³⁵

²⁸ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 578. § (1) bekezdés

²⁹ 14/1995. (III. 13.) AB határozat

³⁰ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

³¹ 1996. évi XLII. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról 2. §

³² 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról (továbbiakban: Bét.) A vonatkozó rész hatályba lépett 2009.07.01.napján.

³³ Ugyancsak a Bét. szabályozta ezt is. A vonatkozó rész 2010.01.01. napján léphet hatályba.

³⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

³⁵ LAMPÉRT Bernadett: *Bevezetés az anyakönyvi igazgatásba*. SL és Társa Bt., Telki, 2012. 13.

Az egyházi anyakönyvek kötelező vezetését és vezetésének módját az 1563. évi tridenti zsinat rendezte el. Hazánkban először a katolikus egyház az 1629-es nagyszombati zsinat alkalmával intézkedett az anyakönyvek vezetéséről.³⁶ A XVIII. század második felétől az állami szerepvállalás egyre erősödött, az állam és az egyház kapcsolatának lazulásával megindult az egyházi és állami feladatok különválasztása.³⁷

Az anyakönyvi nyilvántartásvezetés szekularizálására Európában először Franciaországban került sor. A szekularizáció hulláma végigsöpörve az egész kontinensen, a XIX. század végén érte el hazánkat.³⁸

A teljes szekularizációig is sok joganyag fellelhető, amely az egyházi anyakönyvezésre gyakorolt egyre növekvő állami behatást mutatta. Egyrészt az egyházi anyakönyveket két példányban kellett vezetni, és a másodpéldányt minden év végén át kellett adni az illetékes törvényhatóság levéltára számára. A másodpéldányban vezetés elrendelése adatbiztonsági szempontból jelentős intézkedés volt, így az eredeti példány megsemmisülése esetén sem vesztek el az anyakönyvek adatai. A másodpéldányok levéltárba kerülésével pedig az állam számára is jutott feladat, hiszen gondoskodnia kellett az adatváltozások másodpéldányon történő átvezetéséről. A másodpéldányokból azonban kivonatot nem lehetett kiállítani, e feladat továbbra is csak az egyház hatáskörébe tartozott.³⁹ Másrészt bevezették a magyar nyelv használatát a közigazgatásban, továbbá elrendelték az egyházi anyakönyvek magyar nyelven történő vezetését.⁴⁰

Végül az első házassági törvényünkkel⁴¹ egyidőben született meg az anyakönyvezést állami monopóliummá szervező törvényünk.⁴² Ebbe, az 1895. október 1. óta működő állami anyakönyvezési rendszerbe hozta el az új évezred a sokat csúsztatott, végül 2014. július 1. óta működő Elektronikus Anyakönyvet.

2.4. A házasság a magyar jogrendben

A magyaroknál a kereszténységet megelőző időszakban elsősorban a nőrablás, később részben ezzel párhuzamosan, részben ezt felváltva a nővásárlás volt a bevett házasságkötési forma.⁴³

Az államalapítást követően az egyház egyre nagyobb befolyást szerzett, a házasságkötés volt az a jogintézmény, ahol a keresztény eszmék legkorábban éreztették hatásukat.⁴⁴ Uralkodóink már Szent István király óta a nőrablás, illetve a nővásárlás intézményének tilalmazása és szankcionálása által erősítették az egyház szerepét, kimondva, hogy „ha valaki hajadont akarata ellenére, a szülők engedelmé nélkül rabol el, adja vissza a szü-

³⁶ LAMPÉRT, 2012. 13.

³⁷ KÁRPÁTI Orsolya: *A papíralapú állami anyakönyvezés története Magyarországon*. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2018/4. 56-75.

³⁸ KÁRPÁTI, 2018. 58-59.

³⁹ 1827. évi XXIII. törvénycikk az egyházi anyakönyveknek másod példányban a törvényhatóságok levéltárába helyezéséről s ott leendő őrzéséről

⁴⁰ 1840. évi VI. törvénycikk a magyar nyelvről 7. §

⁴¹ 1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról (továbbiakban Ht.)

⁴² 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről

⁴³ HOMOKI-NAGY Mária: *A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig*. JATEPress, Szeged, 2001. 30.

⁴⁴ HOMOKI-NAGY, 2001. 31.

leinek, még ha erőszakot követett is el rajta. A nő bárki másé lehet, csak a rablóé nem; a rabló pedig kiátkozva örökké a házasság reménye nélkül éljen.”⁴⁵

A régi szokásjog, a nőrablás, növétele a 11-12. századig megmaradt, s ezzel párhuzamosan terjedt el a kánoni elven alapuló elv, mely szerint a házasságot a férfi és a nő kölcsönös házasságkötési szándéka hozza létre (*consensus facit nuptias*).⁴⁶

Könyves Kálmán Dekréto mainak Második Könyv 15. fejezete így fogalmaz: „A házasságkötésre való nézve tetszett a szent zsinatnak: hogy minden házasságkötés az egyház színe előtt, pap jelenlétében, alkalmas tanúk szeme láttára, az eljegyzésnek valami jelével és mind a két fél megegyezésével menjen végbe; máskülönben nem házasság, hanem paráznaságnak szerzete léssen.”⁴⁷ Jelen részlet alátámasztja, hogy a házasságkötés egyházi befolyás alatt állt és formai követelményeket is ismert a gyakorlat, mely szabályozás Závodszy Levente szerint „a magyar házasságjog legkimagaslóbb pontja; ebben századokkal előzte meg a nyugatot s ilyen határozottsággal csak a tridenti zsinat körvonalazta a házasságkötés módját.”⁴⁸

A XVI. században a protestanizmus térhódítását követően a vallási pluralizmus, a török térhódítása és a katolikus paphiány egyre mélyítette a zűrzavaros helyzetet. A XVII. században a házassági jogalkotás és jogalkalmazás területén továbbra is a kánonjog érvényesült. A XVIII. század második felében jellemző volt, hogy a házassági jog az állami szabályozás tárgyává vált, de a kánonjog rendelkezései is érvényben maradtak. A teljes szétválasztás nem történt meg.⁴⁹

Az Osztrák-Magyar Monarchia területén számtalan felekezet saját vallási szabályai szerint kötötte házasságait, amely különösen nagy problémát jelentett a vegyes házasságok megítélése során. Az 1731-ben kelt I. Carolina Resolutio szerint vegyes házasságok lehetségesek, de ezek megkötésére a katolikus pap jelenlétében kerülhetett csak sor. Ezen a kötöttségen lazított II. József 1781-ben kibocsátott Türelmi rendelete, mely szerint vegyes házasságot bármely fél illetékes lelkésze előtt meg lehetett kötni. Az 1786-ban született Házassági rendelet a házassági jog rövid, de teljes szabályozását adja, ahol is házasságot polgári szerződésnek tekintette, melyet a világi jognak kell szabályozni. A házasságkötésnél bármely felekezetből származó vallási vezető állami tisztségviselőként tevékenykedett. II. Lipót a Házassági rendeletet nem létezőnek tekintette, új szabályozást alkotott, mely szerint vegyes házasságok csak katolikus plébános előtt köthetők.⁵⁰

A reformkori országgyűléseken (1832-36, 1838) ismét előkerült a vegyes házasságok rendezésének ügye. A protestánsok azt szerették volna, hogy a vegyes házasságok protestáns lelkész előtt is megköthetők legyenek. „A katolikus püspöki kar erre reagálva 1840. július 2-án körlevelet bocsátott ki, amely az egész ország területére nézve kötelezővé tette az ún. *assistentia passiva*. Az *assistentia passiva* a templomon kívül, szertartás nélkül megkötött házasságot jelentett, amely során a közreműködő lelkész csupán tudomásul vette a házas-

⁴⁵ Szent István első törvénykönyve, XXVII. fejezet

⁴⁶ HERGER Csabáné: *A növételeől az állami anyakönyvvezetőig. A magyar házassági köteléki jog és az európai modellek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 75.

⁴⁷ <https://net.jogtar.hu/ezet-ev-torveny?docid=09600015.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D2>

⁴⁸ ZÁVODSZKY Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*. Stephaneum, a Szent István Társulat Nyomdája, Budapest, 1904. 124. p

⁴⁹ FORRÓ Judit: *Házasságkötés az I. világháború idején*. Miskolc Miskolci Egyetem Állam- És Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszék, Miskolc, 2017. 16-18. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/25718/21006.pdf>

⁵⁰ HERGER, 2006. 78-79.

sággkötést. Katolikus felek házassággkötése esetén a kánonjog szerint továbbra is kötelező volt a pap közreműködése, ünnepélyes templomi szertartás megtartása (*assistencia activa*).⁵¹

Az újabb változást hozó törvény⁵² 1839. március 15-ig visszamenőleges hatállyal törvényesítette az evangélikus lelkipásztor előtt kötött vegyes házasságokat. Ezzel a protestáns felekezetek szabadon köthettek nemcsak egymás között, de vegyes házasságokat is.⁵³

A szabadságharc leverését követően 1853-ban léptették hatályba az Osztrák Polgári Törvénykönyvet (továbbiakban: OPTK.) hazánk vonatkozásában, amit csak bizonyos megszorításokkal lehetett alkalmazni, ugyanis a római katolikusok, az egyesült görög és nem egyesült görög szertartású és a katonai törvényhatóság alá tartozó állampolgárokra nem voltak alkalmazhatóak a házasság érvényes megkötésére vonatkozó rendelkezései.⁵⁴

1861 után az OPTK. csak Erdélyben maradt hatályban. Az 1863. november 2-án kibocsátott 15900. sz. kancelláriai rendelet az izraeliták házassági jogát úgy szabályozta, hogy házasságot nem csak rabbi, hanem vallástanító és két tanú jelenlétében is meg lehetett kötni. Érvényességi feltétel volt az anyakönyvi bejegyzés is.⁵⁵

A polgári korszak eljöttével a házassági jog egységes szabályozásának kérdése sürgetőbbé vált, mint valaha. Az évszázadok során a reformációs és rekatolizációs irányzatok küzdelmei végül oda vezettek,⁵⁶ hogy nyolcféle egyházi felekezeti szabályozás volt érvényben: a római katolikusokra vonatkozóan az ország egész területén a kánonjog, a görögkeleti román és szerb egyházakra az ő két különböző joguk, a magyarországi evangélikusokra és reformátusokra a II. József által kibocsátott és a 1791. évi XXVI. tc. által elfogadott nyíltparancs, az erdélyi evangélikusokra az 1870-ből való házassági rendtartás, az erdélyi reformátusokra Bod Péternek egyházi törvényerőre emelkedett 1763-ban írt Házassági törvényrajz című műve, az unitáriusokra az ország egész területén az 1889-ban kelt unitárius egyházi törvény a házassági jogról, a magyarországi zsidókra nézve az 1863. évi udvari kancelláriai rendelet, míg az erdélyi és fumei izraelitákra vonatkozóan az osztrák polgári törvénykönyv szabályozta a házassági jogot.⁵⁷

A házassági jog ilyen felekezeti mivolta és tagoltsága által fémjelzett általános zűrzavarban született meg az első házassági törvényünk. A Ht. mindenkire kötelező, egységes állami szabályozást hozott létre, bevezette a házasságok megkötésének kötelező polgári alakját.⁵⁸ Tette mindezt úgy, hogy a házassággkötésre vonatkozó vallási kötelelességeket érintetlenül hagyta.⁵⁹

⁵¹ HERGER, 2006. 81.

⁵² 1844. évi III. törvénycikk a vallás dolgában

⁵³ CSERBÁNÉ NAGY Andrea: *A házassági jog kodifikációi*. PhD értekezés. Miskolc Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2012. 27. http://phd.lib.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_13061_section_5174.pdf

⁵⁴ CSERBÁNÉ NAGY, 2012. 28.

⁵⁵ HERGER, 2006, 83.

⁵⁶ NAGY Virág Eszter: *Az eljegyzés jogtörténeti jelentésváltozásai. A kötelezettségtől az érzelmes gesztusig*. Joghistoria – Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének folyóirata, 19/2. 18.

⁵⁷ RÁDONYI Dénes: „*Sponsalia longa?*” *avagy az eljegyzés (jegyesség) lehetséges joghatásai a magyar jogban*. Közjegyzők Közlönye, 2011/6. 26.

⁵⁸ Ht. 29. §

⁵⁹ Ht. 149. §

Az 1949. évi Alkotmány kimondta, hogy a Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét.⁶⁰ Ez az alapelv és alkotmányos alapjog azóta is töretlenül él a magyar jogéletben a szabályozás alapját és vezérfonalát kijelölve. Az 1953-ban hatályba lépett Családjogi törvény, majd a családjogi szabályokat is magába integráló 2013. évi V. törvény is házasságkötés alatt azt érti, ha az együttesen jelenlevő házасulók, akik a magyar jog szerint különböző neműek, tehát férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot kötnek.⁶¹ A Ptk. további létezési feltételül szabja az együttes jelenléte és azt, hogy a nyilatkozat feltételhez és időhöz nem köthető. A házасulók kifejezés helyett pedig az egy férfi és egy nő fogalmi elemeket is nyomatékosítja.

3. A nyilvántartások működtetője, vezetője, célja, tárgya, adattartama

A jogrendszert és azon belül is a hosszadalmas, hányattatott fejlődésen átment jogintézményeket és nyilvántartásokat újabb kihívás elé állította az új évezred. A XXI. század technikai vívmányai helyet követeltek maguknak életünkben, így a közigazgatási és közjegyzői eljárásokban egyaránt.

3.1. Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása

Ennek megfelelően a vizsgált közjegyzői nyilvántartás, az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása 2010-ben már elektronikus formában jött létre, melyet az Országos Közjegyzői Kamara működtet,⁶² és a közjegyzők vezetnek.

2010. január 1 óta van lehetősége az élettársaknak arra, hogy kapcsolatuk nyilvántartásba való felvételét kérjék.⁶³

Az ÉNYNY célja az élettársi kapcsolat fennállása bizonyításának megkönnyítése, melynek érdekében tartalmazza két, nem cselekvőképtelen nagykorú kérelmező által közjegyző előtt közösen tett azon nyilatkozatot, hogy egymással a Polgári Törvénykönyv szerinti élettársi kapcsolatban élnek, és tartalmazhatja legalább az egyik kérelmezőnek a közjegyző előtt tett azon nyilatkozatát, hogy már nem áll fenn élettársi kapcsolata a vele együtt korábban nyilvántartásba vett személlyel.⁶⁴

Ennek a célkitűzésnek, vagyis az élettársi kapcsolat fennállása bizonyítása megkönnyítésének az ítélkezési gyakorlatban lehet nagy jelentősége, mivel nagyban egyszerűsítheti, a bizonyítást a kapcsolat fennállására nézve,⁶⁵ ami a nyilvántartást megelőzően sokszor nehézkes volt.

⁶⁰ 1949. évi XX. törvény 15. §

⁶¹ Csjt. 2. § (1) bekezdés, új Ptk. 4:5. § (1) bekezdés

⁶² 83/2009. (XII. 30.) IRM rendelet az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásának vezetéséről, az abból történő adatszolgáltatás szabályairól, valamint az egyes kapcsolódó rendeletek módosításáról (továbbiakban ÉNYNY rendelet) 2. §

⁶³ KERESZTÉNY Réka: *Házastársak és élettársak jogai összehasonlító jogi elemzés alapján, a közjegyző szerepe.* In: Bán Tamásné Tóth Dóra – Rokolya Gábor (szerk.): *Ünnepi Tanulmányok a közjegyzőség jubileumára.* Közjegyzői Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017. 77-96.

⁶⁴ 2008. évi XLV. törvény – az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról (továbbiakban: Kjnp.) 36/E. (1) bekezdés

⁶⁵ SZEIBERT Orsolya: *Az élettársak és vagyoni viszonyaik.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 232-233.

Az élettársi nyilatkozat nyilvántartásba való felvételére irányuló eljárás a nagykorú, azonos vagy különemű élettársak közös kérelmére indul. Az eljáró közjegyző illetékességét az élettársak bármelyikének lakóhelye vagy tartózkodási helye alapítja meg.⁶⁶

A közjegyző előtt a kérelmező élettársaknak nyilatkozniuk kell arról, hogy egymással a Polgári Törvénykönyv szerinti élettársi kapcsolatban élnek, mely nyilatkozat tényét a közjegyző bejegyzi a nyilvántartásba. Az ÉNYNY tárgya maga az élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozat.

Fontos és sok szempontból vitatható, de az ÉNYNY kizárólag a bejegyzés napjától kezdődően fogja bizonyítani az élettársi kapcsolat fennállását. Az élettársi kapcsolat kezdetét egy korábbi dátumban megjelölő nyilatkozat megtételére ugyan van lehetőségük az élettársaknak, az azonban nem bejegyezhető az ÉNYNY rendszerbe (arra vonatkozóan nincs megfelelő rubrika sem az elektronikus nyomtatványon), arról a közjegyző csupán közjegyzői okiratot állíthat ki. Annak is elég nagy a bizonyító ereje...

Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása az adatokat az élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozat bejegyzésének időpontjától számított 100 évig tartalmazza.⁶⁷

Az élettársi nyilvántartás igazolja, hogy egymással élettársi kapcsolata áll fenn azoknak, akiknek az élettársi kapcsolat fennállásáról szóló közösen tett nyilatkozata az élettársi nyilvántartásban szerepel. Mindaddig igazolja az élettársi kapcsolat fennállását, amíg az élettárs utóbb tett, az élettársi kapcsolat fenn nem állásáról szóló nyilatkozatát az élettársi nyilvántartásba bejegyezték, az élettársak egyike meghalt vagy az élettársak bármelyike utóbb házasságot köt vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít.⁶⁸

A nyilvántartás nem személyekre bontva rögzíti az adatokat (ez mit jelent? nem személyhez rendelik az adatokat?, hanem egyes nyilatkozatokhoz, bejegyzésekhez kapcsoltan. Adattartalmát illetően benne foglaltatik az élettársak családi és utóneve, születési családi és utóneve, a születés helye és ideje, neme, az anyja születési család és utóneve, állampolgárság, értesítési cím, továbbá az eljárást lefolytató közjegyző neve, székhelye, telefon, fax és e-mail elérhetősége, hitelesítési könyv száma, valamint a keltezéshez szükséges adatok.

3.2. Az anyakönyvi nyilvántartások

2014. július 1-től az anyakönyvezés rendszere is elektronikussá vált a korábbi papír alapú megvalósításról. A Kormány a 2009. március 4-i ülésén hagyta jóvá az Elektronikus közigazgatás operatív program 2009-2010. évi akciótervét,⁶⁹ amelyben határozott a technikai fejlesztésről. Az akciótervbe foglaltak szerint a papíralapú anyakönyvi másodpéldányok tárolásával, kezelésével és visszakeresésével kapcsolatos problémák miatt indokolt a teljes anyakönyvi nyilvántartás és példányok elektronizálása, a papíralapú példányok kiváltása. Ez egyúttal a kapcsolódó ügyintézés egyszerűsödését is maga után vonja.

Elérendő célként fogalmazták meg a szükséges informatikai fejlesztés megvalósítását, mely eredményeként biztonságosabbá válik az anyakönyvi példányok tárolása, továbbá országos illetékességűvé válik az anyakönyvi ügyintézés. Ezeket a célokat részletezte a

⁶⁶ Kjnp.36/F. § (1) bekezdés

⁶⁷ Kjnp. 36/E. § (7) bekezdés

⁶⁸ Kjnp. 36/E. § (2) bekezdés

⁶⁹ <https://www.palyazat.gov.hu/doc/1442#>

pályázati útmutató is.⁷⁰ A új rendszer által korszerű, hatékony és gyors adattovábbítás, illetve adatszolgáltatás kerül biztosításra az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi adatok igénylésére jogosult szervek és magánszemélyek számára. A projekt eredményeként lerövidülnek az eljárási határidők, egyszerűbbé válnak az anyakönyvi, továbbá az anyakönyvezésen alapuló, a személyes adatok nyilvántartását és azok változását érintő hatósági eljárások. Megvalósul a különböző hatóságok által vezetett és a központi nyilvántartások egymás közötti elektronikus kommunikációja, ezáltal megszűnik a hatósági eljárásokban az anyakönyvi kivonatok ügyfelektől történő indokolatlan igénylésének gyakorlata.

A rendszernek biztosítania kell az arra feljogosított szervezetek számára az anyakönyvi adatokhoz való on-line hozzáférést, illetve a szabványos felületen keresztüli adatkapcsolatokat. Több olyan anyakönyvi eljárás van, amely indítását más hatóságoktól érkező értesítések alapozzák meg, így a projektben ki kell építeni az ezeket fogadni képes szolgáltató felületeket.

A célok deklarálásától eltelt 10 év, illetve a megvalósítástól számítva eltelt 5 év során árnyalt kép rajzolódott ki az előzetes elképzelésekről. Az interjúk során arról számoltak be a megkérdezettek, hogy a bevezetés nem volt megfelelően előkészítve. Sem az informatikai rendszer technikai nehézségei, sem a szakemberek képzésének hiánya nem segítette elő a kívánt gyorsaság és hatékonyság megteremtését, megnehezítve és megsokszorozva ezáltal a mindennapos munkát.

Mivel az EAR „üres” rendszerként indult, vagyis elindulásakor semmilyen bejegyzést nem tartalmazott, ezért az anyakönyvvezetőknek az élő bejegyzések mellett a papír alapú anyakönyvi adatokat is rögzíteni kell. Ez a feladat a napi ügyterhet jelentősen megnövelte.

Gyakorlati példán keresztül megvilágítva egy házasságkötés esetén rögzíteni kell a felek még papír alapú születési anyakönyvben szereplő adatait. Gyermek anyakönyvezése esetén rögzíteni kell nemcsak a szülők papír alapú születési anyakönyvben szereplő adatait, de adott esetben a házasságkötésük papír alapú anyakönyvben szereplő adatait is, amennyiben az 2014. július 1. előtt kötötték. Csak ezt követően kerülhet sor a gyermek születésének bejegyzésére. Haláleset anyakönyvezése is számos nehézséget, előzetes „kutatómunkát” igényel.

A jogalkotó az ily módon történő digitalizálás mellett határozott, mellyel 5 évvel a bevezetést követően az aktív anyakönyvi bejegyzések alig 10% került fel a rendszerbe.

Az anyakönyvbe 4 tárgykörhöz kapcsolódó bejegyzés rögzíthető, melyek a születés, házasságkötés és annak megszűnése, bejegyzett élettársi kapcsolat és annak megszűnése, valamint a halálozás. Ezek közül a tanulmányban mélyebben csak az házassági anyakönyvekre fókuszálunk.

Az elektronikus anyakönyv a személyazonosság, az anyakönyvi események bekövetkezésének, az azok alapján létrejövő családi kapcsolatoknak, valamint a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésének igazolását szolgálja, melyben foglalt adatokat személyi alapnyilvántartásként határidő nélkül nyilvántartja.⁷¹

Az elektronikus anyakönyv tárgya – állampolgárságtól függetlenül – a személy Magyarországon bekövetkezett születését, házasságkötését, bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését és halálesetét igazoló bejegyzés.⁷² A teljesség elve szerint anyakönyvezni kell továbbá a magyar állampolgár külföldön bekövetkezett anyakönyvi eseményeit is.⁷³

⁷⁰ EKOP-2.1.7 – Elektronikus Anyakönyvi Nyilvántartás megvalósítása <https://www.palyazat.gov.hu/doc/1902#>

⁷¹ 2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról (továbbiakban: At.) 69/A. §

⁷² At. 7. § (1) bekezdés

⁷³ At. 10. § (1) bekezdés

A rendszer adattartalmát képezik az érintett személyazonosító⁷⁴ adatai és az anyakönyvi eseményekhez kapcsolódó azonosító adatok.⁷⁵ Házassági anyakönyv esetén ezek értelem-szerűen a házasságot kötő felek személyazonosító adatai, valamint a házasságkötés helye és ideje, a közreműködött anyakönyvvezető neve, a házassági tanúk és a tolmács családi és utóneve, megállapodás a születendő gyermek születési családi nevét illetően, az érvényes házasság magyar jog szerinti kezdő időpontja, a házasság megszűnésének, felbontásának vagy érvénytelenné nyilvánításának ténye, időpontja, az adatot bejegyző személy neve és felhasználói azonosítója, a bejegyzés ideje, az e törvény hatálybalépését megelőzően teljesített papír alapú anyakönyvi bejegyzés folyószáma és a keletkezett anyakönyvi al-píratok típusa és azonosító száma.⁷⁶

Fontos változás a papír alapú anyakönyvek struktúrájához képest, hogy az EAK rendszer-ben az adatok nyilvántartása már nem anyakönyvi események alapján, hanem személyhez kötötten történik majd, így egy adott személy valamennyi anyakönyvi eseménye és azokhoz kapcsolódó adatok egy helyen lesznek megtalálhatók. Minden egyes adatot csak egyszer szükséges felvinni, a következő esemény bejegyzésekor azok már rendelkezésre állnak.

A Kormány által kijelölt nyilvántartó szerv, a hatályos szabályozás szerint a belügyminisz-ter, aki a rendszert működteti,⁷⁷ az anyakönyvvezetők pedig vezetik az EAK nyilvántartást.

4. Joghatás – apaság vélelme

A regisztrált élettársi kapcsolat a hatályos szabályozás szerint ugyanazokkal a joghatásokkal rendelkezik, mint a *de facto* élettársi kapcsolat.

Az ÉNYNY joghatásait illetően a hatályos szabályozás szerint a kapcsolat fennállására, illetve fennállásának hiányára nézve keletkeztet vélelmet. Egyetlen anyagi jogi joghatását a Csjt. 35. § (4) bekezdése szabályozta, automatikus apasági vélelmet biztosítva kapcsolatban élők számára, meghatározott feltételekkel. Eszerint, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állt házassági kötelékben, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki az anyával a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt a közjegyző által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban élt, ab-ban az esetben ha a fogamzási idő kezdetétől a születésig tartó időszakban egyetlen ilyen személy volt megállapítható.⁷⁸ Ez a rendelkezés azonban csupán 2010. december 31-ig volt hatályban. Ezen időpontot követően a MOKK adatai szerint lényegesen csökkent az ÉNYNY rendszerbe történő bejegyzések száma.⁷⁹

Az érvényes házasság joghatásai közül a tanulmány témájához kötődően az apasági vélelem keletkezését emelném ki. Eszerint gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt.⁸⁰

⁷⁴ At. 69/B. § (1) bekezdés

⁷⁵ At. 69/A. § a) b)

⁷⁶ At. 69/D. § (1) bekezdés

⁷⁷ At. 6. §

⁷⁸ Csjt. 35. § (5) bekezdés

⁷⁹ KERESZTÉNY, 2017. 77-96.

⁸⁰ új Ptk.4:99. § (1) bekezdés

Az apasági vélelem nyilvántartásokkal való összefüggésében fontos továbbá kiemelni az EAK rendszerrel kapcsolatosan, hogy az anyakönyvi nyilvántartás részévé vált az apai elismerő nyilatkozatok nyilvántartása. Jelenleg az élettársi kapcsolatban élő párok esetében nincs automatikus vélelem, apai elismerő nyilatkozat megtétele szükséges az élettársi kapcsolatból születő gyermek apai jogállásának betöltéséhez. Ezzel az újítással a születési anyakönyvezés egyszerűsödhet. Kérdésként vetődik fel, hogy nem lenne-e kézenfekvőbb egy már meglévő, jelen formájában lényegileg kiüresített, és kihasználatlan ÉNYNY rendszerhez ismét joghatásként automatikus apasági vélelem keletkezést fűzni?

5. ENYER és EAK közötti kapcsolat

Jelen jogszabályi környezetben a két vizsgált nyilvántartás között semmilyen kapcsolat nincsen. Azonban 2010 naptári évben, amikor is anyagi jogi joghatás fűződött az ÉNYNY-hez, a születések anyakönyvezése esetében szükségszerűen az ÉNYNY rendszerre volt szorulva az akkor még papír alapon működő anyakönyvezés. A két nyilvántartás, az akkor még papír alapon vezetett anyakönyvi rendszer, és az elektronikus ÉNYNY között a kapcsolatfelvétel és információátadás nehézkes és hosszadalmas volt (egy-egy anyakönyvvezetői megkeresésekre a közjegyzők csak hetek hónapok múltán vagy egyáltalán nem válaszoltak), amely az eljárásokat jelentősen meghosszabbította. A gyermekek legfőbb érdeke,⁸¹ és anyakönyvezéshez való joga⁸² ezáltal veszélybe kerülhetett. Az ÉNYNY alapú apasági vélelmet megalapozó szabály hatályon kívül helyezéséhez vezetett ezen túl az is, hogy nem mutatkozott jelentős igény az élettársi kapcsolatok nyilvántartásba vétele iránt.

A helyzet azóta sok szempontból változott. Egyrészt az elmúlt közel 9 évben a technika talán az eddiginél is nagyobb ütemű fejlődést mutat. Az azóta teljesen elektronikussá vált nyilvántartások összekapcsolása, köztük levő kommunikáció megteremtése közel sem lenne olyan nehézkes feladat, mint ahogy az korábban mutatkozott.

Továbbá, a gyermekek döntő többsége évtizedeken keresztül házasságban született, azonban a statisztikai adatok tanúsága szerint a házasság intézménye válság jeleit mutatja.⁸³ Az elmúlt 20 évben az élettársi kapcsolatok térhódítása a házasságon kívül született gyermekek számának növekedését eredményezte. A 2011-ben született gyermekek már több mint kétötödének szülei nem voltak házasok.⁸⁴ Ezen gyermekek esetében az apai jogállás betöltése – többek között – anyakönyvvezető előtt is tehető apai elismerő nyilatkozat, vagy reprodukciós eljárásban való részvétel útján lehetséges. A gyakorlat tapasztalatai azt támasztják alá, hogy az esetek többségében jellemzően apai elismerő nyilatkozat tételére kerül sor. Az ÉNYNY és az EAK összekapcsolásával lehetőség nyílhatna az eljárások eredményének láthatóságára, ezáltal mindez az anyakönyvvezetői ügyteher csökkenését is eredményezhetné.

⁸¹ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (továbbiakban: Gyermekek jogi Egyezmény) 7. cikk

⁸² Gyermekek jogi Egyezmény 3. cikk

⁸³ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf>

⁸⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepszelo2011/nepszelo2011_2.pdf

Összegzés

Tanulmányunkban igyekeztünk a történeti háttér szigorúan vázlatos, de a főbb csomópontokat érintő ismertetésével kontextusban helyezni a kutatási kérdéseinket. A nyilvántartások és maguk a jogintézmények is hosszú fejlődési utat jártak be a jelen állapotuk eléréséig. Azonban az igazolást nyert, hogy az innováció nem jelent minden téren azonnali előrelépést.

A technológia vívmányai, illetve a jogi keretek nem megfelelő hozzáigazítása, a tárgyi és személyi feltételek hiánya nehezítik a kitűzött célok elérését, és ezáltal az átmeneti átállást hosszú évekre eltolhatják. Az elmúlt 5 évben az EAK számára az adatok 10%-a került feldolgozásra, mely hasonló ütemmel számolva még évtizedeket követelhet az anyakönyvi rendszer teljessé válásáig. Az ÉNYNY rendszer pedig önmagában nem alkalmas az eredetileg tervezett apasági vélelem keletkeztető jogkövetkezmény gyakorlatban való kezelésére, ugyanakkor a bizonyítási jelentősége is megkérdőjelezhető atekintetben, hogy a kapcsolat kezdő időpontjának rögzítésére nincs mód, holott az élettársakra vonatkozó törvényes vagyoni jogi rendszer kezdő időpontjának, vagy a házasságot megelőző élettársi kapcsolat esetén a házastársakra vonatkozó törvényes vagyoni jogi rendszer kezdő időpontjának megállapíthatósága szempontjából kulcskérdés lenne ennek rögzíthetősége is.

Az innovatív megoldások is csak akkor állják ki az idő és gyakorlat próbáját, ha azok folyamatos megújulása biztosított. Remélhetőleg a jogalkotó is – látván a fenti anomáliákat – a jogszabályok vélhetően nem túl távoli módosításával a kitűzött eredeti célok megvalósítását segíti majd.

Az ÉNYNY és az EAK nyilvántartások tehát sajnálatos módon nem váltották be maradék nélkül a hozzájuk fűzött jogalkotói és „felhasználói” elképzeléseket, és mai viszonyaink között, jogszabályi felhatalmazás hiányában nem aknázzák ki a nyilvántartások kapcsán felmerülő lehetőségeket sem. Ez a hiány a nyilvántartások összekapcsolását érintő komplex szabályozással kiküszöbölhető lehet, ezáltal hatékony és előremutató együttműködést hozva létre az azokat vezető szervezetek között, melyhez mindkét nyilvántartás önmagában kiváló alapul szolgálhat.